

HỘI MỜI MẸ TRĂNG

LÊ TRUNG VŨ

Trong dịp mừng tết nguyên đán, đón xuân sang, người Tày vùng Đông Khê, tỉnh Cao Bằng thường mở hội cầu mùa, cầu sức khỏe và vui chơi. Đó là hội tung còn trong lễ xuống đồng (Lồng tông); hoặc là hội mời Mẹ Trăng, còn gọi là Hội Trăng hay Hội Hai.

Hội trăng được sửa soạn cẩn thận và kéo dài ngày hơn hội tung còn, nhưng phạm vi lại hẹp hơn, hội chỉ mở trong bản và mời thêm một số bạn bè thân thuộc của thành viên trong bản.

Sáng mùng một tết, trong lúc cúng Thổ công một thiếu nữ xinh đẹp, thanh tân đứng ra xin phép thần linh cho mở “Hội Hai” và “Lượn Hai” (hát mời trăng). Được phép của thần rồi, cô mời người già chọn ngày tốt để mở đầu và lễ kết thúc. Sau đó là chọn người và phân công việc hội. Mọi người, mọi nhà náo nức trước nghĩa vụ chung mà ai cũng chờ đợi. Vì mùa màng đã thu hoạch xong, thóc lúa trong bồ đã sẵn, lợn béo trong chuồng đã nuôi. Tại góc nhà, các chum rượu đã bốc thơm. Trước hết, một nhóm người sửa soạn diễn trường. Họ tìm 1 bãi trống trong bản, rồi lấy ván, chặt tre, đan phên, dựng sàn cúng. Sàn cúng cao tới ngực, xung quanh có phên che. Đó là nơi để mâm hương, bày lễ vật. Bên cạnh sàn là 1 giàn hoa (Trạm bjooc), nơi Mẹ Trăng và các thần nam, thần nữ xuống hái hoa. Nhóm khác lo hương hoa, chè, rượu, bánh trái, gạo thịch làm lễ vật... Một số người được tuyển chọn đóng các vai trong lễ hội. Nhận việc rồi, ai sắm vai nào phải tự lo lấy

trang phục. Lại còn phải tập luyện, ôn nhớ các bài hát, vốn là nội dung đặc sắc của hội. Việc này phải tìm bà giỏi hát gọi là “Mẹ Cốc”. Bà sẽ dạy các bài “Lượn Hai”.

Hội hấp dẫn không chỉ bởi không khí huyền diệu và thực tại hiện diện trên mặt đất, với sự giao lưu tình cảm giữa người trần tục và người trên cõi tiên, trong trời xuân sáng láng đầy phấn chấn, mà còn là vì Hai Mẹ Trăng- người thượng giới - là những nhân vật đẹp, tượng trưng cho nguồn hạnh phúc và no ấm của con người. Hội có mục đích cầu Mẹ Trăng cung cấp giống lúa tốt và giúp dân chăm sóc mùa màng, gia súc.

Hội Hai bắt đầu bằng lễ dâng hoa rồi “lượn Hai”, tức là ca hát tiễn hồn đoàn người trần gian lên cung tiên đón Mẹ Trăng xuống trần gian. Các vai của hội tham gia cuộc hành lễ gồm:

- Hai bà trung niên có đức độ, đẹp người, đóng Hai Mẹ Trăng (người ta gọi là “Cường Hai”, để Mẹ trăng nhập vào), hát đối đáp với người trần.

- Hai “Mụ Khỏa” (gọi là “thiếp slở”) làm nhiệm vụ dâng hoa và cầu nguyện.

- Hai “Khỏa nạng” (Slở) giúp việc Mụ Khỏa.

- Một số thiếu nữ xinh đẹp giúp thêm vào những việc trên

- Một số thiếu nữ tham gia múa hát

- Hai thanh niên, mỗi người cầm 1 cây nêu bằng trúc, sẽ đứng trước “nhà” Mẹ Trăng để bảo vệ.

Các nhân vật đều hóa trang đẹp đẽ. Mẹ Trăng rực rỡ nhất: áo lụa đỏ, quần hồng, khăn đỏ, tay cầm dải lụa hồng. Hành trình đi lên tiên đón Mẹ Trăng qua 2 chặng.

Chặng thứ nhất: qua đường bản, vườn rau, hoa quả, miếu thổ công, giếng nước đầu bản, cánh đồng lúa, bãi dâu, phủ Thành lâm, đình Tiên, đồng Qua. Còn phải leo qua núi Vượn, thế giới ong, ve. Qua cầu Tam quang, tới đây là hết thế giới cõi người.

Chặng thứ hai: đi lên không trung, qua nơi ở của những người chết yêu, chợ trai gái, chợ Tam Quang, mừng Tổ tiên, mừng những người làm quan ở hạ giới, rồi đến cung Trăng.

Đoàn người trở về hạ giới có thêm hai Mẹ Trăng và 14 vị thần ông, thần bà. Khi Trăng tới mặt đất, người ta đón rước, reo vui, hát ca, làm lễ dâng hoa. Sau những đoạn hát chào hỏi, chúc tụng, người ta cần xin lúa giống, cầu cho nước đủ đều, cầu ngàn thú rừng về phá nương rẫy, ruộng đồng và cầu cho ngày mùa bông nở thật to:

Lạy mẹ cho con lúa giống

Cho con giống lúa nương

Cho con giống lúa đồng

Giống lúa tẻ gặt đầu mùa

Giống lúa nếp gặt cuối vụ

Tháng năm cho nước để cấy lúa

Đông này để mẹ coi

Nương này để mẹ quản

Mẹ cấm không cho hươu nai đến phá

Không cho hổ đi qua

Đi thì đi mừng khác

Qua thì qua mừng người

Cấm không cho sâu đầu nhọn cắn cây

Cấm không cho sâu đầu đen cắn gốc

Con nào bay thì mẹ bẻ cánh

Con nào đi thì mẹ bẻ chân

Không cho bay xuống thế gian này

Vụ này tốt hơn vụ xưa

Mùa này tốt hơn mùa trước

Làm ít mà được nhiều hơn người

Gốc lúa to bằng gốc cây móc

Bông lúa to bằng bông cây đao

Gốc lúa ở bờ trên

Bông trùm qua bờ dưới

Ban lấy hái đi gặt

Mà ta phải lấy búa chặt

Cà bần không ăn hết 1 bông

Cà mường không ăn hết 1 nhánh

Ngoài lời nguyện, Mẹ Trăng cũng hát đối đáp với “người trần gian” đi dự hội, về mọi chuyện làm ăn, mùa màng chỉ trừ chuyện tình yêu. Lúc múa hát, Trăng lấy khăn che mặt.

Hội cứ như thế, kéo dài ngày no sang ngày kia, có khi tới 2 tuần. Trong lúc đó, có xen kẽ các trò chơi như chơi gà, đánh yến (cầu lông gà), chơi quay... Cho tới một ngày, cuộc hát thấy đã đủ, câu hỏi đã hết, lời cầu thấy đã xong người ta làm lễ kết thúc hội.

Lễ kết thúc hội là lễ “Slóng Hai” tức lễ tiễn Trăng về trời. Ngày này vui nhất, đông nhất, vì bà con thân thuộc, khách mời đều đến.

Người ta đã dựng thêm 1 sân cúng ở ngoài đồng rộng hơn sân cúng trong bản. Vào ngày lễ, mọi người tập trung ở sân cúng trong bản, rồi cùng kéo nhau ra đồng. Đi đầu đám rước là 2 thanh niên cầm nêu, đi song song nhau. Tiếp, là mâm hương, rồi tới các Cường hai,

Mụ Khỏa, Khỏa nàng, và đoàn người đi theo mang các vật tượng trưng như hình mặt trăng, thuyền bè, hoa, mâm xôi...

Ở sần cúng ngoài đồng sẽ diễn ra cuộc hát "lượn" mới. Đây là cuộc tạm biệt giữa người trần gian và người thượng giới. Suốt bao ngày hội hè và hành lễ, các nhân vật đã gần nhau, thay đổi danh nghĩa.

Buổi đầu xuống thăm mặt đất, Mẹ Trăng là người trời xa lạ thì giờ đây trong buổi chia tay, Trăng đã là bạn thân của người. Bài lượn lúc này nặng tình, nặng nghĩa, lưu luyến trần gian, chẳng muốn về, nhưng khi "Bụt lớn đã đòi, cha mẹ trên trời đã gọi" thì không cưỡng được. Trăng khóc sụt sướt, nước nở tạm biệt cõi người và hẹn sang năm lại xuống, lại gặp nhau.

Nhớ Trăng Người hát:

*Tình thương đôi ta như non cao, núi cả
Chớ như chiếc lá gai nghiêng ngã,
lung lay*

*Chớ như chiếc cỏ tranh bay theo chiều gió
Trăng về trời lòng ta xiết nỗi nhớ thương*

Chẳng khác gì vợ chồng Ngâu thánng bày

Nay tiễn Trăng, Trăng trở về trời

Đêm nằm trần trọc, dạ khôn người

Một, lo Trăng không về tới chốn

Hai, lòng buồn tiễn tống Trăng đi

Trăng nhắn nhủ người trần:

*Nhấn bạn ngày buồn hãy bẻ cành
cây để trên phiến đá*

Ngày buồn hãy bẻ cành lá để trên lùm cây

*Để Trăng trên thượng giới được nhìn,
được thấy*

*Người trần buồn còn biết thêu thùa
may vá*

Trăng buồn phải suốt đời ở góa trên tiên

Vết chân rồng cỏ mọc xanh um

Vết chân ngựa cỏ may che lấp

*Suốt năm không còn thấy mặt ta nữa,
bạn ơi!*

Khi hát xong câu cuối cùng "Suốt năm không còn thấy mặt ta nữa, bạn ơi!" là lúc Mẹ Trăng rời xa cõi trần.

Mẻ Cốc phải thu ngay hồn hai người đóng vai "Mẹ Trăng". Các bà sẽ ngất trong khoảnh khắc, rồi tỉnh lại. Các bà trở lại thành người xóm bản thường ngày.

Hội hết, sần cúng trong bản và ngoài ruộng dỡ đi, cảnh bản làng lại vắng vẻ, yên tĩnh. Nhưng trong các gia đình bắt đầu những cuộc gặp gỡ tràn tục. Mọi người ăn uống vui vẻ mừng xuân, mừng Hội đã mở và kết thúc tốt đẹp với niềm hy vọng lời cầu Mẹ Trăng đã nhận, mùa màng năm nay ắt sẽ tươi tốt, con người sẽ khỏe mạnh.

Các gia đình của bản mở hội đã nồng nhiệt mời khách ở bản gần, mừng xa dự bữa cơm hội với gia đình theo như tục hiếu khách truyền thống tự lâu đời.